

Alexander von Schönburg

ISTORIE
LA PURTĂTOR
DE LA ADAM LA APPLE

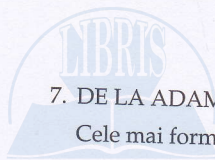
traducere din limba germană de
MIHAI MOROIU

Cuprins

ÎN LOC DE O PREFAȚĂ – UN AVERTISMENT	5
1. COAJA DE NUCĂ 4,5 miliarde de ani pe repede înainte	19
2. MOMENTELE BIG BANG DIN ISTORIA UNIVERSALĂ Importanța unor evenimente este înțeleasă numai când este prea târziu	31
3. VĂ ROG, CARE-I DRUMUL SPRE CENTRU? Creșterea și decăderea celor mai de seamă orașe ale lumii ...	44
4. FROM HERO TO ZERO Cele mai remarcabile personalități din istoria universală și capriciile lor	66
5. EFECTUL HUMPTY-DUMPTY Se poate drege lumea? Și dacă da, cum? Cele mai valoroase idei de până acum	86
6. SAU MERGE ȘI FĂRĂ? Istoria poate fi relatată și cu totul altfel. Spre exemplu, prin artă!	106

7. DE LA ADAM LA APPLE	
Cele mai formidabile invenții... care din	
păcate nu ne-au adus niciodată fericirea	123
8. MONȘTRII CORPORATIȘTI	
Despre rău în istorie – și de ce ne fascinează el	138
9. ARMATA INVIZIBILĂ	
Cuvinte care au schimbat lumea	155
10. TOTUL ARE UN SFÂRȘIT...	
De ce ni s-a strâns acum funia la par, cu adevărat	173
BONUS	
Cele mai statornice erori din istoria universală	190
Bibliografie	217
Mulțumiri	220

1

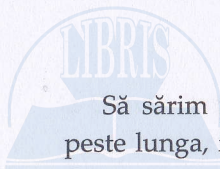
COAJA DE NŪCĂ

4,5 miliarde de ani pe repede înainte

„Fierbintele Indus și înghețatul Arax vor veni în atingere,
perșii vor bea din Elba și din Rin, zeița mării va dezvălui
lumi noi, iar Thule nu va mai fi capătul pământului.”

SENECA

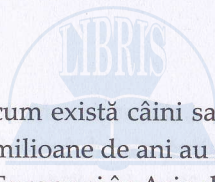
Începutul istoriei începe în foarte puține cuvinte, căci nimeni nu știe cu exactitate ce a fost „înainte”. În schimb se cunoaște destul de exact ce s-a petrecut în urmă cu vreo 13 miliarde de ani: un cosmos minim a explodat cu energie maximă și corpurile astrale s-au îndepărtat unele de altele, în toate direcțiile, aidoma unui balon care se tot umflă. Spațiul, lumina și timpul, toate s-au înfiripat atunci. Și nimeni nu poate spune de ce s-a întâmplat așa. Dar că s-a întâmplat *asa* și momentul în care s-a petrecut totul putem deduce luând în calcul distanța până la stelele care continuă să se îndepărteze în ritm exploziv.

Să sărim peste acest Big Bang ușor straniu, la fel și peste lunga, foarte lunga poveste a formării Pământului. Grație gravitației, în urma acestei împrăștiери cosmice, au apărut sferile de gaz și stelele. Soarele nostru, o minusculă stea fixă, s-a născut acum circa 5,5 miliarde de ani, iar Pământul, care gravitează statornic în jurul lui, este doar cu vreun miliard de ani mai tânăr; la începuturile lui, Pământul a fost un loc cât se poate de ostil. A dogorât și a bolborosit de unul singur mai bine de 4 miliarde de ani la rând. Cea mai lungă perioadă a istoriei, și anume 3,5 miliarde de ani, planeta noastră a fost un soi de supă primordială, ce funcționa ca o instalație pentru producerea algelor. Nici nu am vrea să știm ce s-ar fi putut transmite vreme de 3,5 miliarde de ani seara, la jurnalele de știri...

Acum vreo 500 de milioane de ani s-a petrecut un eveniment deosebit: a început dezvoltarea vieții. Așa-zisa explozie cambriană. În scenă au intrat fulgerător, judecând în raport cu dimensiunile temporale cu care operăm aici, plantele terestre, crustaceele, primii pești, amfibiile, insectele și apoi reptilele și păsările. Și toate au început să crească, să mișune, să se târască și să se cațare într-o varietate și o splendoare nemaicunoscute până atunci. Au urmat apoi câteva ciocniri cu asteroizi sau comete, după care unele specii de animale și de plante au dispărut, făcând loc altora.

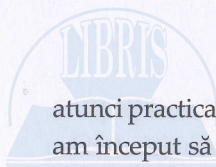
Mai facem un salt: au mai trecut încă 497 milioane de ani până s-a petrecut iarăși un eveniment demn de interes, acum vreo 3 milioane de ani, când un gen de animale a dezvoltat probleme de comportament. Unele specii de maimuțe, mamifere care se trag toate dintr-un mic insectivor asemănător unei veverițe, au adoptat o conduită bizară. Mai precis, au început să meargă numai pe labele din spate, adică în poziție verticală, rămânându-le astfel libere labele din față, care aveau să se transforme în mâini. Apoi s-au dezvoltat mai multe specii de antropoide. Așa

cum există câini sau păsări diverse, vreme de cel puțin 2 milioane de ani au existat și subspecii de *Homo* diferite. În Europa și în Asia de Vest s-au dezvoltat neanderthalienii. În Asia a existat și *Homo soloensis* și micuțul *Homo floresiensis*, ajuns în literatura populară sub denumirea de „Hobbit”, care a dispărut doar în urmă cu 12 000 de ani.

Progresul tehnic început în urmă cu 3 milioane de ani s-a desfășurat uluitor de lent o lungă perioadă, cam până acum circa 70 000 de ani înaintea erei noastre. După primul exemplar de lamă de topor din piatră cioplită, următorul model, lama de topor din piatră 2.0, n-a venit timp de milioane de ani. Nu s-a găsit nicăieri un Steve Jobs. Foarte târziu, așa cum spuneam, în jurul anului 70 000 înainte de Hristos, o sinapsă din creierul uneia dintre multe specii de hominizi, *Homo sapiens*, din Africa de Est, a propulsat-o cu mult în fața tuturor. Probabil că un handicap de evoluție – aducea pe lume pui prematuri – i-a favorizat capacitățile de comunicare. În loc să folosească la întâmplare câte o unealtă din piatră ce le ieșea în cale, acei hominizi au pus bazele unor adevărate ateliere. Capacitățile noastre organizatorice și tehnice au cunoscut un avânt nemaivăzut: vorbeam, pictam, ne jucam, plănuiam și făceam comerț. Ne transformasem în om, capabil de gândire. Astfel a început așa-numita revoluție cognitivă, într-o perioadă în care existam în număr foarte mic. Din cauza unui șir de catastrofe naturale, printre care și erupții vulcanice, în urmă cu 70 000 de mii de ani populația scăzuse sub zece mii de indivizi. Ceea ce înseamnă: unu, că am fost la un pas să dispărem și doi, că suntem cu toții foarte strâns înrudiți între noi. The Queen, „El Chapo” și Elvis Presley fac parte, din punct de vedere genetic, din familia cea mai restrânsă a fiecărui cititor al acestor rânduri.

Însă, în urmă cam cu 12 000 de ani, a intervenit poate cea mai semnificativă schimbare: sedentarizarea. Dacă până

atunci practicam exclusiv vânatul și culesul, din acel moment am început să semănăm, să recoltăm și să rămânem într-un loc. Probabil nu fără conflicte de amploare între adepții tradiționaliști ai libertății de mișcare și cei ai fixării într-un loc. Și s-au impus sedentarii, pentru că dispuneau de cantități mai mari de hrană, din care își puteau face rezerve, conservându-și astfel și forțele. Ceea ce i-a obligat însă să producă din ce în ce mai mult, pentru a putea asigura mâncarea pentru o populație în continuă creștere. Din acest punct, nu mai exista cale de întoarcere. Odată ce-ai apucat să te așezi...

Apoi totul s-a desfășurat în asemenea viteză, încât abia dacă se mai putea ține pasul. Odată cu proprietatea au venit și număratul și scrisul. Odată cu sedentarizarea a apărut și un cămin care trebuia apărat. Și necesitatea planificării în avans. Și nenumărate alte lucruri care ar fi trebuit procurate sau păzite: astfel au apărut zidurile, armele și străjerii; apoi a fost nevoie de căpetenii care să organizeze garda; după care au urmat și depozitele de alimente pentru populația tot mai numeroasă. Însă succesul asigurării hranei a început să depindă de anotimpuri și de vremea bună. Și tot atunci au apărut și conducătorii care le luau surplusul celor care produceau hrana și preoții care considerau că pot să alunge seceta. Prelucrarea metalelor a făcut să progreseze diviziunea muncii, care a dus la formarea straturilor sociale – ceea ce a pretins și organizare. Astfel s-au întemeiat orașe, s-au purtat războaie, s-au construit națiuni, imperii, apeducte, roți dințate, sisteme de încălzire centrală, cuptoare cu microunde, societăți pe acțiuni, smartphone-uri și stimulative cardiace.

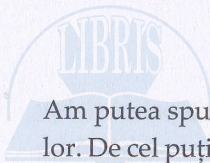
Odată cu revoluția agrară, s-a instaurat obiceiul trecerii în revistă a marilor puteri. Potrivit tradiției, se începe cu sumerienii și asirienii, se evocă legendarul Babilon, adăugând o pată de culoare prin trimiteri la prostituția sacră și la alte asemenea porcării, apoi sunt descrise valorile mereu

noi de migrațiuni, când triburi provenite din stepele Asiei și din estul Europei Centrale se năpusteau spre sud, măturând triburile ce le ieșeau în cale. După aceea, se acordă mai întâi atenție persanilor, apoi egiptenilor, apoi interesul se mută spre China și spre Indus, înainte de a ajunge în sfârșit la greci și la romani. Cât se poate de amuzant. Dar mereu, în orice loc din lume, aceeași poveste: un trib de nomazi zdrobește un alt trib, o civilizație zdrobește o altă civilizație. Cu mult mai interesantă decât enumerarea șirului nesfârșit de ciocniri este de fapt viteza colosală cu care din culturi absolut izolate a apărut în cele din urmă o lume integrată. Un suveran al Mesopotamiei din secolul al XIII-lea î. Hr. se putea intitula netulburat „rege al celor patru zări ale lumii”. Neavând habar și de existența unui rege chinez. Și niciunul dintre ei nu bănuia că ar exista și un stat maya. Ar fi putut la fel de bine să trăiască pe planete diferite.

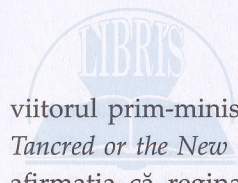
În cel de-al IV-lea secol precreștin, Alexandru cel Mare a fondat mari orașe din Marea Mediterană până la Indus. În preajma anului nașterii lui Iisus Hristos, popoarele din toată lumea stabiliseră deja legături între ele. Nero trimitea expediții spre izvoarele Nilului, în timp ce Toma, ucenicul lui Iisus, predica pe Indus. Apoi peste civilizația mediteraneană s-a abătut un val de cuceriri arabe și Islamul a creat un imperiu multicultural. La capătul primului mileniu după Hristos, evreii, creștinii, vikingii și chinezii ajunseră, să străbată continentele în lung și în lat făcând comerț.

După Cruciade, în secolele al XII-lea și al XIII-lea, lumea era atât de integrată, încât papa le trimitea scrisori mongolilor în China, cerându-le ajutor împotriva musulmanilor, traduceri din vechile texte grecești veneau din spațiul arab în Europa Occidentală și existau rețele internaționale de universități, prevederi legale internaționale obligatorii și metropole ale comerțului mondial. „Adversar al globalizării” este una dintre expresiile uzuale cele mai stupide.

Am putea spune la fel de bine adversar al creșterii plantelor. De cel puțin două mii de ani, integrarea, numită de noi globalizare, este în curs de desfășurare tot mai accelerată și de neoprit. Multe dintre textele scrise de expertul în drept constituțional Carl Schmitt sunt pe drept cuvânt controversate, însă un volum de-al său minuscul rămâne incontestabil genial: *Pământ și mare*, scris pentru fiica sa Anima, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în care încearcă să-i explice lumea. Schmitt descrie povestea omenirii ca istorie a dominării spațiului.

Ieșirea pe mare a fost evenimentul cu cele mai vaste consecințe al „revoluției spațiale”, așa cum o numește el. Mai întâi de-a lungul țărmurilor, apoi în largul necunoscut. Schmitt descrie cum vikingii, pescuitorii de balene și pirații au fost cei dintâi care s-au încumetat să iasă pe mare. Apoi, în secolele al XV-lea și al XVI-lea, când erau bine înzestrate din punct de vedere științific și militar, statele naționale au cucerit apele lumii pe rutele descoperite de acești premergători. Era perioada cuceririi Americilor, a comerțului mondial, a imperiilor globale. Astfel se confirmă teoria lui Sir Walter Raleigh, descoperitor al lumii: „Cine stăpânește marea, stăpânește comerțul universal, iar cui stăpânește comerțul universal îi aparțin toate comorile din lume, ba lumea în întregul ei.” Schmitt a clasificat genial diferitele revoluții spațiale, pentru că, în acest context, a fost cel dintâi care a denumit ca atare fenomenul globalizării. Anglia și-a dobândit statutul de mare putere navală, iar prin inventarea motoarelor a devenit o mare putere și în acest domeniu. Primul motor cu abur eficient a fost construit în Anglia, în 1770, la fel ca și primul război de țesut mecanic, în 1786, tot aici a circulat în 1804 prima locomotivă cu abur, primul transport de călători pe calea ferată desfășurându-se în 1825. La mijlocul secolului al XIX-lea, Marea Britanie era un imperiu global aproape atotputernic. În 1847,

viitorul prim-ministru britanic Disraeli risca în cartea sa *Tancred or the New Crusade* (Tancred sau Noua Cruciadă) afirmația că regina Angliei ar trebui să-și mute sediul imperial de la Londra la Delhi. Firmele britanice, printre care East India Company, erau chiar mai puternice decât este astăzi Google, dispunând de armate proprii și de capacitatea de a hotărî dacă va fi pace sau război. La trecerea spre secolul XX, America a început treptat să preia de la Anglia, fosta ei metropolă, rolul de putere mondială.

Inventarea telegrafiei, radiocomunicației și telefoniei între 1835 și 1910 a eliminat apoi, ca să rămânem în spiritul lui Carl Schmitt, alte bariere ale spațiului: în anii 1850 au fost instalate primele cabluri subacvatice dintre Europa și America, în 1866 Siemens a construit generatoare electrice, în 1903 frații Wright au efectuat primele zboruri cu propulsie mecanică. Avioane de luptă există din 1913, iar nici zece ani mai târziu uzinele Junkers din Dessau construiau în număr mare avioane de transport pentru pasageri și, în 1931, Pan Am a inaugurat prima cursă lungă (între Miami și Buenos Aires). În anul 1969 au dispărut ultimele granițe spațiale, odată cu stabilirea primelor legături între computere în vederea transmiterii de date – și a călătoriei pe Lună. Astăzi nu mai este nevoie să pui în mișcare un vapor sau să te urci într-un avion ca să începi un proiect la celălalt capăt al lumii – sau chiar ca să comanzi mișcările în spațiu ale unui satelit. Este suficient un clic pe maus. Lumea s-a transformat într-un tot unic. Au existat vremuri când fiecare trib care viețuia într-o vale anume avea propriul lui cult, când pe lume apăruseră metode cât se poate de diferite de a număra, de a construi și de a-i îngropa pe cei morți. Astăzi există religii mondiale (printre care, la drept vorbind, trebuie să enumerăm și promisiunile lumești de mântuire, așa ca liberalismul democratic), ne folosim cu toții la nevoie de același sistem de plată și trăim în clădiri aproape identice.